

**ATROF-MUHIT: HOLATI, O'ZGARISHLAR VA YECHIMLAR**

Sharipova Mas'uda Komiljon qizi

ADCHTI 2-kurs talabasi

Boboyeva Vazira Ergashbayevna

*ADCHTI Ingliz tili o'qitishning
integrallashgan kursi kafedrasi
o'qituvchisi*

Kalit so'zlar: *Atrof-muhit , ekologiya , energetika ,global, ekologik muammolar, zamonaviy texnologiyalar, qishloq xo'jaligi, tabiat.*

Kirish

Bugungi kunda atrof-muhit muammolari insoniyat hayotining eng muhim masalalaridan biriga aylangan. Tabiatdagi o'zgarishlar, ekologik muvozanatning buzilishi va tabiiy resurslarning kamayishi butun dunyo aholisiga ta'sir etmoqda. Inson faoliyati natijasida havoning, suvning va tuproqning ifloslanishi kuchayib, bu holat nafaqat tabiatga, balki inson salomatligiga ham jiddiy zarar yetkazmoqda. Shu sababli atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik madaniyatni oshirish hamda tabiat bilan uyg'un yashashni o'rganish zamonaviy jamiyatning eng ustuvor vazifalaridan biridir. Mazkur maqolada atrof-muhitdagi o'zgarishlar, qishloq va shahar ekologiyasining o'ziga xos jihatlari hamda atrof-muhitni toza saqlashning samarali yo'llari tahlil qilinadi. **Atrof-muhitdagi asosiy o'zgarishlar.** So'nggi o'n yilliklarda inson faoliyatining jadallashuvi natijasida tabiiy muhitda sezilarli o'zgarishlar yuz bermoqda. Sanoatning rivojlanishi, transport vositalarining ko'payishi va urbanizatsiya jarayonlari havo ifloslanishining kuchayishiga olib kelmoqda. Havoga chiqarilayotgan karbonat angidrid miqdorining ortishi iqlim o'zgarishini tezlashtirmoqda. Bu esa qurg'oqchilik, kuchli shamollar va favqulodda tabiiy ofatlar sonining ko'payishiga sabab bo'lmoqda. Shuningdek, suv resurslari ham tobora tanqis bo'lib bormoqda. Daryo va ko'llarning ifloslanishi, suvdan samarasiz foydalanish natijasida ichimlik suvi sifati pasaymoqda. Tuproq eroziyasi, sho'rlanish va o'g'itlarning noto'g'ri qo'llanilishi yer unumdorligini kamaytirib,



ekinlar hosildorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu kabi jarayonlar butun ekotizimning muvozanatini buzib, hayvonot va o'simlik dunyosining kamayishiga olib kelmoqda.

Asosiy qism

Qishloq ekologiyasi: muammolar va sabablari : Qishloq hududlari asosan agrar faoliyat bilan bog'liq bo'lgani uchun bu yerda ekologik muammolar ko'pincha dehqonchilik va chorvachilik bilan chambarchas aloqador. Eng asosiy muammolardan biri — o'g'itlar va pestitsidlarning me'yordan ortiq ishlatilishidir. Bu moddalar suv va tuproq tarkibini o'zgartirib, inson salomatligiga ham xavf tug'diradi. Suv tanqisligi ham qishloq joylarda dolzarb muammodir. Sug'orish tizimlarining eskirganligi sababli suv isrof bo'ladi, bu esa yerning sho'rlanishiga olib keladi. Shuningdek, o'rmonlarning kesilishi, bir xil turdagi ekinlarning yillab ekilishi biologik xilma-xillikni kamaytiradi. Qishloq hududlarida chiqindilarni to'g'ri yig'ish va yo'q qilish tizimi ham to'liq yo'lga qo'yilmagan. Natijada chiqindilar ochiq joylarga tashlanadi, bu esa atrof-muhitni ifloslantiradi. Bu muammolarning asosiy sababi — ekologik madaniyatning pastligi, zamonaviy texnologiyalarning yetarli joriy etilmaganligi hamda resurslardan oqilona foydalanmaslikdir.

Shahar ekologiyasi: muammolar va o'ziga xosliklar : Shahar hududlarida ekologik muammolar ko'lam jihatidan yanada murakkabdir. Aholi sonining o'sishi, transport vositalarining ko'pligi va sanoat korxonalarining zich joylashuvi havoning ifloslanishiga sabab bo'lmoqda. Ayniqsa, yirik shaharlar atrofida havo sifati past, bu esa nafas olish tizimi kasalliklarini keltirib chiqarmoqda. Shahar muhitida yana bir katta muammo — chiqindilar masalasidir. Har kuni minglab tonna chiqindi hosil bo'ladi, lekin ularning barchasi qayta ishlanmaydi. Natijada chiqindilar to'planib, shahar tashqarisidagi poligonlarda katta maydonlarni egallaydi. Bundan tashqari, yashil maydonlarning kamayishi shahar iqlimini salbiy tomonga o'zgartirmoqda. Issiqlik orollari effekti kuchayib, havo harorati ko'tariladi. Shovqin, chang va elektromagnit to'lqinlar ham shahar aholisi sog'lig'iga ta'sir ko'rsatmoqda. Shu



bois, shahar ekologiyasini yaxshilash uchun chiqindilarni ajratish, jamoat transportidan faol foydalanish, ko'kalamzorlashtirish ishlarini kengaytirish zarur.

Qishloq va shahar ekologiyasining farqi: Qishloq va shahar ekologiyasini taqqoslaganda, ularning asosiy muammolari turlicha ekanligini ko'rish mumkin. Qishloqlarda muammo ko'proq suv, tuproq va agrar faoliyat bilan bog'liq bo'lsa, shaharlarda havo ifloslanishi va chiqindilar asosiy muammo sanaladi. Qishloqlarda ekologik muammolarni kamaytirish uchun ekologik toza qishloq xo'jaligi usullarini qo'llash, suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy etish, chiqindilarni kompostlash madaniyatini rivojlantirish lozim. Shaharlar uchun esa transport tizimini modernizatsiya qilish, chiqindilarni qayta ishlash korxonalarini ko'paytirish, park va yashil hududlar sonini oshirish muhim ahamiyatga ega.

Atrof-muhitni toza saqlash bo'yicha yechimlar : Atrof-muhitni muhofaza qilish har bir fuqaroning mas'uliyatiga bog'liq. Davlat va jamiyat bu borada yagona maqsad sari harakat qilishi zarur. Quyidagi amaliy chora-tadbirlar samarali natija beradi. **Qishloq joylarda:** Organik o'g'itlardan foydalanish va pestitsidlardan cheklangan holda foydalanish; Tomchilatib sug'orish tizimlarini joriy etish orqali suvni tejash; Fermerlar o'rtasida ekologik seminarlar va treninglar tashkil etish; Mahalliy chiqindilarni qayta ishlash loyihalarini yo'lga qo'yish. Atrof-muhit muammolarini hal qilish global, milliy va shaxsiy darajalarda kompleks yondashuvni talab qiladi.

1. Energetika sohasida "Yashil" o'zgarishlar : Qayta tiklanuvchi energiya manbalariga o'tish: Issiqxona gazlari emissiyasini kamaytirish uchun qazib olinadigan yoqilg'ilardan (ko'mir, gaz) voz kechish va ularni quyosh, shamol va gidroenergetika kabi toza energiya manbalari bilan almashtirish. Energiya samaradorligini oshirish (masalan, uylarni yaxshiroq izolyatsiya qilish, energiya tejaydigan uskunalar va LED lampalardan foydalanish). Barqaror transport: Elektr transport vositalaridan foydalanishni rag'batlantirish, jamoat transportini rivojlantirish va velosipedda yurish/piyoda yurishni targ'ib qilish.



2. Tabiiy resurslarni boshqarish: Suvni tejash va tozalash: Qishloq xo'jaligida suvni tejaydigan texnologiyalarni (tomchilatib sug'orish) joriy etish. Sanoat va maishiy oqova suvlarni to'liq tozalash va ularni qayta ishlatish. Yer va o'rmonlarni himoya qilish: Reforestatsiya (o'rmonlarni qayta tiklash) va yangi daraxtlar ekish. Tuproq unumdorligini saqlash uchun regenerativ dehqonchilik usullarini qo'llash. Biologik xilma-xillikni himoya qilish uchun qo'riqlanadigan hududlarni kengaytirish. Iste'mol va chiqindilarni boshqarish Mas'uliyatli iste'mol: Ishlab chiqarish va iste'molning aylanma iqtisodiyot modeliga o'tish. Bu qayta foydalanish, ta'mirlash va qayta ishlash (Recycle, Reuse, Reduce) tamoyillariga asoslanadi. Chiqindilarni kamaytirish: Bir martalik plastik buyumlardan voz kechish, chiqindilarni saralash va ularni yoqishni kamaytirish. Oziq-ovqat chiqindilarini kamaytirish.

4. Shaxsiy hissalar va ta'lim : Ongni oshirish: Aholining ekologik ta'limini oshirish va barqaror turmush tarzini targ'ib qilish. Tanlovlar: Go'sht va sut mahsulotlarini iste'mol qilishni kamaytirish orqali o'z ekologik izini qisqartirish. Faollik: Hukumat va korxonalarni ekologik toza siyosat va amaliyotlarni qo'llashga undash. **Xulosa** Atrof-muhit holatidagi o'zgarishlar insoniyatning kelajagiga bevosita tahdid solmoqda. Ushbu muammolarni hal qilish uchun xalqaro hamkorlik, innovatsion texnologiyalar va har bir shaxsning faol ishtiroki zarur. "Yashil" iqtisodiyotga o'tish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash orqali biz kelajak avlodlar uchun sog'lom va barqaror sayyorani saqlab qolishimiz mumkin. Atrof-muhitni muhofaza qilish masalasi — insoniyatning umumiy burchidir. Tabiat inson hayotining asosi bo'lib, uni asrash va unga g'amxo'rlik qilish har bir fuqaroning vazifasidir. Qishloq va shahar ekologiyasi muammolari turlicha bo'lsa-da, ularning maqsadi bitta — sog'lom muhitni yaratishdir. Ekologik madaniyatni oshirish, resurslardan oqilona foydalanish va tabiatni ehtiyot qilish orqali kelajak avlodlar uchun toza, sog'lom va barqaror hayot muhitini yaratish mumkin. Har bir daraxt ekish, chiqindilarni to'g'ri joyga tashlash va suvni tejash — bu kichik amallar, lekin katta natijalarga olib keladi. Inson tabiat bilan uyg'un yashagan taqdirdagina haqiqiy barqarorlikka erishish mumkin.